

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства охорони
здоров'я України
14 липня 2022 року № 1219

ПРИМІРНА ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ В ІНТЕРНАТУРІ

Галузь знань:	22 «Охорона здоров'я»
Складник освіти:	післядипломна освіта, первинна спеціалізація
Спеціальність:	Медична психологія
Попередня освіта:	Ступінь магістра за спеціальністю 225 «Медична психологія»

Видання офіційне

Київ – 2022

РОЗРОБНИКИ ПРИМІРНОЇ ПРОГРАМИ

Група експертів МОЗ з деяких питань проходження інтернатури за спеціальністю «Медична психологія», склад якої затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01 листопада 2021 року № 2390.

ЧАБАН Олег Созонтович	завідувач кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Київ; голова групи експертів;
КОВАЛЬ Ірина Андріївна	професор кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Київ;
ОМЕЛЯНОВИЧ Віталій Юрійович	професор кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Київ;
ПШУК Наталія Григорівна	професор, завідувач кафедри медичної психології та психіатрії з курсом післядипломної освіти Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, Вінниця;
МУХАРОВСЬКА Інна Романівна	доцент кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Київ;
ПОЛІЩУК Олександр Юрійович	доцент кафедри внутрішньої медицини, фізичної реабілітації та спортивної медицини, керівник медико-психологічного центру Буковинського державного медичного університету, Чернівці;
АВРАМЧУК Олександр Сергійович	завідувач кафедри клінічної психології закладу вищої освіти «Український католицький університет», Львів (за згодою).

Фахову експертизу примірної програми проводили:

ПИЛЯГІНА Галина Яківна	завідувачка кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика;
КОРОСТІЙ Володимир Іванович	професор кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Примірну програму розглянуто після надходження всіх зауважень та пропозицій та схвалено на засіданні групи експертів та інших фахових експертів зі спеціальності «Медична психологія»

ВСТУП

Інтернатура є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників усіх факультетів закладів вищої освіти незалежно від підпорядкування та форми власності, після закінчення якої їм присвоюється кваліфікація лікаря-спеціаліста з певного фаху.

Примірна програма підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Медична психологія» розроблена на підставі наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за № 1081/36703 № 1254 (із змінами).

Статтею 10 Закону України «Про вищу освіту» передбачено, що стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти та спеціальності. Зважаючи на те, що інтернатура належить до післядипломної освіти, вимоги до підготовки інтернів не підлягають регулюванню стандартами. Водночас, виходячи з логіки Положення про інтернатуру (пункт 2 розділу IV), на підставі примірних програм підготовки в інтернатурі закладами вищої освіти розробляються програми підготовки в інтернатурі, що є основою для підготовки навчальних планів та індивідуальних навчальних планів. Зазначене дозволяє зробити висновок, що примірна програма підготовки в інтернатурі за своїм змістом є близькою до стандарту вищої освіти.

Враховано при розробленні примірних програм підготовки в інтернатурі Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2019 р. № 1254). Методичні рекомендації містять вимоги до структури стандарту вищої освіти, взяті за основу при розробленні орієнтовної структури примірних програм підготовки в інтернатурі (зокрема, в частині переліку компетентностей інтернів, нормативного змісту підготовки, вимог до наявності системи внутрішнього забезпечення якості інтернатури).

В ЄС питання визнання професійної кваліфікації, зокрема, і медичних працівників врегульовано Директивою 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 р. «Про визнання професійної кваліфікації» зі змінами, внесеними Директивою 2013/55/ЄС (далі – Директива). Директива визначає засади системи визнання професійної кваліфікації представників різних професій в Європейському Союзі, загальні та мінімальні стандарти професійної підготовки. Попри те, що гармонізація національного законодавства з вимогами Директиви не передбачена Угодою про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, з іншого боку, Директива може слугувати орієнтиром при розробленні

примірних програм підготовки в інтернатурі та подальшому удосконаленні Положення про інтернатуру.

Статтями 25 і 28 Директиви встановлено особливості медичної освіти за вузькими спеціальностями та спеціальної підготовки в галузі загальної медичної практики.

Ця програма розроблена на основі прикладу Європейських стандартів післядипломної підготовки медичних спеціалістів (UEMS).

- **Об'єкт вивчення та діяльності:**

Етика і методологія практичної діяльності у сфері охорони здоров'я, медицини, медичної психології та психологічної реабілітації, сучасні методи дослідження, отримання та аналіз даних, презентація результатів наукового дослідження.

- **Мета і завдання програми підготовки:**

Метою програми підготовки лікарів-інтернів за спеціальністю «Медична психологія» є формування та розвиток загальних та фахових компетентностей задля забезпечення підготовки кадрів для оволодіння основними знаннями, вміннями, навичками, необхідними у сфері комплексних проблем медицини та практики медичної психології.

До основних завдань підготовки лікарів-інтернів за спеціальністю «Медична психологія» належать:

1. Досягнення рівня професійної підготовки за спеціальністю «Медична психологія», яких є необхідним задля здійснення професійної діяльності.
2. Розвиток навичок психологічного консультування та психотерапії.
3. Розвиток навичок написання та оформлення досліджень та власних висновків.
4. Підвищення рівня професійної підготовки за спеціальністю «Медична психологія» задля здійснення професійної діяльності.

- **Теоретичний зміст предметної галузі:**

Підготовка лікарів-психологів ґрунтується на вивченні етики та методології дослідження, епідеміології та принципів доказової та персоналізованої медицини, оволодіння сучасними методами наукового дослідження у медицині та суміжних спеціальностях відповідно до напрямку професійної діяльності, поглиблене вивчення спеціальності, розвиток комунікативних навичок, засвоєння компетенцій, які є необхідними для виконання професійної діяльності в закладах охорони здоров'я та інших секторах суспільства.

- **Методи, методика та технології:**

Лікар-інтерн за спеціальністю «Медична психологія» повинен:

- оволодіти глибинними професійними знаннями, науковим і культурним світоглядом; засвоїти знання основних компетенцій теоретичних та

практичних проблем історії розвитку галузі науки та сучасного стану розвитку науки в т.ч. нейронаук за обраною спеціальністю;

- оволодіти універсальними навичками, зокрема методологією і методами аналізу і синтезу, підготовкою та проведенням психоосвітніх занять (педагогічна діяльність), управлінням проектами та написанням пропозицій психологічних та патопсихологічних досліджень тощо.

- оволодіти практичними навичками психодіагностики, зокрема методологією і методами проведення психологічної діагностики, підготовкою та проведенням психодіагностичних досліджень

• ***Інструменти та обладнання (об'єкти/предмети, пристрої та прилади, які лікар-інтерн вчиться застосовувати і використовувати):***

Лікар-інтерн має володіти методами дослідження та обладнанням, які застосовуються у сфері охорони здоров'я для поліпшення діагностики, лікування, профілактики захворювань людини.

Основною метою інтернатури є підвищення рівня практичної підготовки лікарів-інтернів у їх професійній готовності до самостійної лікарської роботи. Інтернатура проводиться у формі очно-заочного навчання на кафедрах закладів вищої (післядипломної) освіти та стажування в закладах охорони здоров'я.

Підготовка медичних психологів в інтернатурі проводиться за індивідуальними навчальними планами, розробленими на підставі програми інтернатури. Основним завданням інтернатури є підвищення теоретичних знань в галузі медичної психології, оволодіння основними методами надання медико-психологічної допомоги пацієнтам.

Положенням про інтернатуру за спеціальністю «Медична психологія» передбачено підготовку лікарів-інтернів протягом однорічного періоду інтернатури: 3 місяці навчання на очному циклі та 8 місяців на базі стажування. Ця програма підготовки розроблена на основі Європейських стандартів післядипломної підготовки медичних спеціалістів (UEMS).

Освітня частина інтернатури проводиться в закладі вищої освіти, що здійснює підготовку лікарів-інтернів. Тривалість освітньої частини інтернатури складає три місяці за рік навчання. Практична частина інтернатури проводиться на базі стажування лікарів-інтернів. Тривалість практичної частини інтернатури визначається наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за № 1081/36703 № 1254 (зі змінами). Базою стажування для лікарів-інтернів за спеціальністю «Медична психологія» повинні бути визначені Міністерством охорони здоров'я України заклади охорони здоров'я державної, комунальної, приватної форми власності. Базою навчання під час проходження освітньої частини підготовки в інтернатурі

– багатoproфільний стаціонар/університетська клініка. Тривалість навчання: 1 рік (1716 годин) (57,2 кредитів ECTS, з них освітня частина – 3 місяці (468 годин, 15,6 кредитів ECTS), практична частина (на базі стажування): 8 місяців (1248 годин, 41,6 кредитів ECTS) та 1 міс. – відпустка.

Викладання основних розділів проводиться згідно з чинними клінічними протоколами і стандартами надання медичної допомоги, визначеними наказами МОЗ України для застосування в Україні. За весь період навчання в інтернатурі лікар-інтерн повинен оволодіти певним переліком практичних навичок і маніпуляцій для формування професійних компетентностей. Передбачено чотири рівні опанування навичками/ компетентностями: А, В, С, D.

І. ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»
Складник освіти	Післядипломна освіта, первинна спеціалізація
Спеціальність	Медична психологія
Кваліфікація	Лікар-спеціаліст
Передумови вступу	Ступінь магістра (спеціаліста – випуск до 2021 року) в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальностями 225 «Медична психологія»
Форма проходження інтернатури	Очна
Мова (и) підготовки в інтернатурі	Українська
Академічні права інтерна	Безперервний професійний розвиток. Можлива подальша підготовка на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти. Робочі місця у закладах охорони здоров'я, самостійне працевлаштування.
Моніторинг та оцінювання	Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за № 1081/36703 № 1254 (із змінами)
Рівень оволодіння	Для кожної компетенції, практичної навички визначаються в кожному з діапазонів від «А» до «D»: A: Має знання, описує ... B: Виконує, керує, демонструє під наглядом. C: Виконує, керує, демонструє самостійно. D: Вчить або контролює інших у виконанні, управлінні, демонстрації.
Обсяг програми	Програма підготовки лікарів-інтернів розрахована на 1 рік і включає освітню та практичну складові. Обсяг освітньої програми складає 57,2 кредитів ЄКТС на базі попередньої здобутої освіти. Тривалість підготовки в інтернатурі: 11 місяців (1716 годин) (57,2 кредитів ECTS). Освітня частина:

	(заклади вищої або післядипломної освіти) 3 місяці (468 годин, 15,6 кредитів ECTS). Практична частина: (бази стажування) 8 місяців (1248 годин, 41,6 кредитів ECTS)
--	---

II. ГРАФІК ОСВІТНЬОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОХОДЖЕННЯ ІНТЕРНАТУРИ

Тривалість підготовки в інтернатурі: 11 місяців (1716 годин) (57,2 кредитів ECTS).

Освітня частина: (заклади вищої або післядипломної освіти) 3 місяці (468 годин, 15,6 кредитів ECTS)

Практична частина: (бази стажування) 8 місяців (1248 годин, 41,6 кредитів ECTS)

Рік підготовки	МІСЯЦІ											
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
I-й	Б	Б/К	К	К	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б/К	В

Б – практична частина підготовки на базі стажування;

К – освітня частина підготовки - навчання на кафедрі;

В – відпустка.

*останні 2 тижні останнього місяця проходження інтернатури – освітня частина для атестації

ІІІ. ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ІНТЕРНАТУРИ

<p>Інтегральна компетентність</p>	<p>Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної діяльності в медичній психології, проводити оригінальне наукове дослідження та здійснювати дослідницько-інноваційну діяльність в галузі охорони здоров'я на основі глибокого переосмислення наявних та створення нових цілісних теоретичних або практичних знань та/або професійної практики.</p>
<p>Загальні компетентності (ЗК)</p>	<p>1. Вміння діяти на підставі професійної етики та засадах загальнолюдської моралі. Прийняття та реалізація рішень на основі положень кодексу професійної етики та з огляду на загальнолюдські цінності.</p> <p>2. Орієнтованість на оволодіння сучасними науково-обґрунтованими знаннями у сфері психічного здоров'я. Вміння шукати достовірну інформацію, спиратися на дані наукових досліджень, здатність до критичного аналізу.</p> <p>3. Здатність приймати обґрунтовані фахові рішення. Готовність до опрацювання значної кількості джерел, консультацій з фахівцями та емпіричної перевірки даних в ході прийняття рішень.</p> <p>4. Уміння застосовувати фахові навички у практичних ситуаціях. Здатність відповідально та свідомо використовувати отриманні знання й навички у фаховій діяльності.</p> <p style="text-align: center;">Дослідницькі компетентності</p> <ul style="list-style-type: none"> – Здатність до абстрактного мислення, синтезу, аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень, генерування нових знань при вирішенні дослідницьких і практичних завдань. – Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми – Здатність працювати у міжнародному контексті – Здатність дотримуватися у своїй діяльності регламентуючих правових документів <p style="text-align: center;">Комунікативні компетентності</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здатність ефективно спілкуватися із спеціальною та загальною аудиторіями державною та іноземною мовами. - Здатність ефективно використовувати навички риторики. - Здатність представляти складну інформацію у зручній та зрозумілій спосіб усно і письмово, використовуючи відповідну технічну лексику та методи.

	<ul style="list-style-type: none"> - Готовність цінувати та поважати різноманіття та мультикультурність. Здатність до ефективної професійної взаємодії. <p style="text-align: center;">Робота в групових проектах</p> <ul style="list-style-type: none"> - Готовність брати участь у роботі українських, міжнародних колективів для вирішення професійних та наукових завдань. - Здатність працювати у великій групі, розуміючи відповідальність за результати роботи, а також беручи до уваги бюджетні витрати та персональні зобов'язання. <p style="text-align: center;">Управлінські компетентності</p> <ul style="list-style-type: none"> - Готовність організувати роботу колективу в розв'язанні актуальних проблем медичної психології. - Здатність працювати в умовах обмеженого часу та ресурсів, а також мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей. <p style="text-align: center;">Особистісні компетентності</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здатність планувати і вирішувати завдання власного професійного та особистісного розвитку. - Здатність працювати автономно. - Здатність бути критичним і самокритичним. - Здатність навчатися, мати сучасний рівень навчання. - Здатність генерувати нові ідеї (креативність). <p style="text-align: center;">Етичні зобов'язання</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здатність слідувати етичним нормам у професійній діяльності, під час планування та проведення наукових досліджень. - Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.
<p>Професійні компетентності (ПК)</p>	<p style="text-align: center;">Загальнопрофесійні компетенції</p> <ul style="list-style-type: none"> - Компетентність виконувати оригінальні дослідження в галузі медичної психології стосовно різних груп населення та досягати результатів із звертанням особливої уваги до актуальних задач/проблем та використанням новітніх наукових методів. - Здатність планувати проведення клінічного та емпіричного дослідження, обирати сучасні методологічні підходи до оцінки результатів, здійснювати статистичний аналіз результатів. <p style="text-align: center;">Спеціалізовано-професійні компетенції</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здатність застосовувати знання фундаментальних основ, сучасних досліджень проблем і тенденцій стосовно медичної психології у комплексному аналізі явищ і процесів, що виникають в Україні та інших країнах світу.

- Здатність відокремлювати структурні елементи, які складають теоретичну та емпіричну основу системи знань зі спеціальності «Медична психологія».
- Здатність використовувати клінічне мислення при оцінці різних порушень фізичного та психологічного функціонування на основі узагальнення інформації щодо суб'єктивних та об'єктивних проявів соматичних, психосоматичних і психопатологічних захворювань.
- Здатність виділити, верифікувати та фахово описати клінічні симптоми чи психологічні та патопсихологічні прояви, інтерпретувати та узагальнювати провідні синдроми патологічного стану, соматичних, психосоматичних, соматопсихічних та психопатологічних проявів та захворювань, визначити психологічні механізми їх виникнення; шляхом співставлення стандартами, використовуючи попередні дані анамнезу пацієнта та дані його огляду, на підставі виявлених порушень фізичного та психологічного функціонування, зафіксованої симптоматики або провідного клінічного синдрому (синдромокомплексу), використовуючи знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення виставляти в межах своєї компетенції патопсихологічний висновок (заключення) розладу, чи захворювання, обґрунтування патопсихологічного реєстр - синдрому; оцінювання та інтерпретація результатів лабораторних, інструментальних та патопсихологічних досліджень для сумісно з лікарями встановлення клінічного діагнозу методом інтерпретації фахового психологічного, чи патопсихологічного висновку (заклучення).
- Здатність до осмислення й остаточного формулювання висновку щодо порушень фізичного та психологічного функціонування на основі вибору оптимальних методів та проведення клінічної / психологічної діагностики пацієнта; встановлення попереднього та остаточного психологічного (патопсихологічного та експериментально – психологічного) висновку соматичних, психосоматичних і психопатологічних захворювань; діагностування невідкладних станів.
- Здатність визначати характер та принципи лікування травм, соматичних, психосоматичних захворювань і психопатологічних розладів, зокрема оцінювати необхідність застосування окремих видів психотерапії,

вибір її об'єму, тактики ведення пацієнта з різними порушеннями фізичного та психологічного функціонування; використовувати оптимальні методи психотерапевтичного втручання на основі знань клінічних настанов загальних та локальних протоколів лікування окремих розладів та захворювань.

- Здатність до здійснення медичного та психологічного впливу на пацієнтів та осіб, які перенесли психічні шкідливості, проведення процедур відновлення функцій організму з метою відновлення стану здоров'я, профілактики психоемоційного стресу, травм, соматичних, психосоматичних та психічних розладів; при визначенні виду, засобів та методів медичної психології, керуватись інформацією про вікові та гендерні особливості пацієнта.
- Здатність до продуктивної комунікації між лікарем і пацієнтом; використовувати на практиці знання етико-деонтологічних норм роботи лікаря.
- Здатність до опанування і практичного використання психотерапевтичних методів і методик; надання екстреної психологічної та психотерапевтичної допомоги при невідкладних та кризових станах чи надзвичайних ситуаціях.
- Здатність до обґрунтування і постановки диференційного психотерапевтичного або реабілітаційного діагнозу; враховувати, при складанні програми та проведенні лікувальних заходів особливостей етіології, патогенезу та перебігу хвороби та/або психотравми; використовувати в лікуванні інноваційні технології, моно - і комбінованих схеми терапії.
- Здатність робити необхідні діагностичні висновки при участі у проведенні комплексних психологічних експертиз (медико-соціальна, судова, психолого-психіатрична, військово-лікарська).
- Здатність оформлювати медичну документацію в межах свого фаху.
- Здатність в умовах лікувальної чи медико-профілактичної установи, терапевтичної дільниці, навчально-виховних, або оздоровчих закладів, чи на виробництві, використовуючи статистичні методи, здійснювати епідеміологічний аналіз захворюваності серед відповідного чи закріпленого контингенту населення, організувати та проводити епідеміологічні дослідження щодо стану соматичного і психічного

здоров'я населення.

- Здатність в умовах лікувальної чи медико-профілактичної установи, терапевтичної дільниці, навчально-виховних або оздоровчих закладів чи на виробництві, використовуючи узагальнену процедуру оцінки стану здоров'я людини, якості її життя, знання про людину, її органи та системи, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення, виявляти серед закріпленого контингенту населення групи, території, час і фактори ризику щодо виникнення психоемоційного стресу, травм, соматичних, психосоматичних та психічних розладів; здійснювати заходи щодо організації медико-психологічної допомоги населенню.
- Здатність надавати допомогу пацієнтам у варіантах дистанційної роботи (технічні, етико деонтологічні та фахові вимоги)
- Здатність на підставі даних про стан здоров'я певних контингентів населення та про наявність впливу на нього навколишнього середовища, використовуючи існуючі методи, в межах первинної медико-санітарної допомоги населенню планувати та проводити профілактичну медико-психологічну роботу серед населення та медичних працівників, здійснювати систему санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів щодо первинної профілактики виникнення психоемоційного стресу, травм, соматичних, психосоматичних та психічних розладів; шляхом поширення інформаційних матеріалів, проведення бесід чи лекцій серед населення пропагувати здоровий спосіб життя, проводити ідеї психогігієни та психоекології здоров'я.
- Здатність знати і використовувати нормативно-правові підстави роботи лікаря в Україні.
- Здатність прогнозувати науково обґрунтовані підходи до модернізації вітчизняної системи охорони здоров'я, організувати та забезпечувати процеси управлінської діяльності з урахуванням процесів реформування галузі.
- Здатність формулювати системний підхід до аналізу медичної інформації, опираючись на принципи доказової медицини, заснованої на пошуку рішень з використанням теоретичних знань та практичних вмінь у цілях удосконалення професійної діяльності.

IV. ЗМІСТ ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

Курс 1 (блок) 1		Медико-психологічна допомога населенню	
Навчальна мета		Розуміти основні принципи формування здоров'я особистості, організація та підтримка спостереження за психічним здоров'ям населення згідно сучасних рекомендацій.	
Знання		Уміння	
<ul style="list-style-type: none"> • основи законодавства про охорону здоров'я та директивні документи, які обумовлюють діяльність органів та установ охорони здоров'я; • загальні питання щодо організації медико-психологічної допомоги в Україні. 		<ul style="list-style-type: none"> • застосовувати психопрофілактичні заходи серед населення з метою збереження і підтримання психологічного та психічного здоров'я; • проводити просвітницьку роботу (бесіди, лекції) серед населення, хворих і в закладах загальної медичної мережі. 	
Практичні навички/компетентності			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур
1	Ефективне спілкування щодо психічного здоров'я та методів його збереження зі спеціальною та загальною аудиторіями державною та іноземною мовами, представляючи складну інформацію у зручній та зрозумілій спосіб усно і письмово, використовуючи	С	3
2	Організація роботи колективу в розв'язанні актуальних проблем медичної психології.	С	2
Курс 1 (блок) 2		Медико-психологічна допомога у медичній практиці	
Навчальна мета		Розуміти основні принципи збереження психічного здоров'я у пацієнтів медичних установ України	
Знання		Уміння	
<ul style="list-style-type: none"> • методи дослідження психічних процесів та станів; • методи дослідження особистості та міжособистісних відносин; • основні категорії медичної психології; • основні питання загальної психопатології, класифікацію 		<ul style="list-style-type: none"> • встановити психологічний контакт з хворим (пацієнтом); • скласти план обстеження хворого; • діагностувати індивідуальні відмінності особистості; • проводити клініко-психологічне дослідження хворого; 	

<p>психопатологічних синдромів, прояви астеничного синдрому, різні варіанти афективних синдромів, неврозоподібних синдромів, маячних та галюцинаторних синдромів, кататонічного синдрому, судорожного синдрому, синдромів потьмареної свідомості, амнестичні синдроми та недоумства;</p> <ul style="list-style-type: none"> • прояви порушень психічних процесів; • клінічну картину психічних захворювань, їх етіологію, патогенез, диференційну діагностику та лікування; • сучасний стан розвитку нейропсихології, локалізацію вищих психічних функцій, нейропсихологічний аналіз та нейропсихологічні синдроми порушень вищих психічних функцій; • психологічні особливості хворих у загальномедичній практиці; • психологічні проблеми психосоматичних розладів, їх етіологію, психосоматичні співвідношення при захворюваннях внутрішніх органів, загальні принципи терапії психосоматичних захворювань; • медико-психологічні аспекти сексології, статеве життя людини та її забезпечення, нейрогуморальну, нейрорегуляторну та психічну регуляцію статевих функцій та її патологію, лікування статевих розладів; 	<ul style="list-style-type: none"> • застосовувати методи психологічного дослідження особистості та міжособистісних відносин, психічних процесів та станів; • проводити психологічне дослідження і виявляти психологічні і соціальні чинники, що провокують психічний розлад; • оцінювати результати психодіагностичного обстеження; • виявляти особливості соматичного та психічного стану хворого; • визначити необхідність в спеціальних методах дослідження (лабораторних, функціональних), організувати їх виконання та давати їх правильну інтерпретацію; • виставляти клініко-психологічний та синдромальний психопатологічний діагноз; • встановлювати диференційний діагноз; • визначати показання та характер для медико-психологічної допомоги (консультування, психологічна корекція, психотерапія); • надавати медико-психологічну допомогу хворим з психічними відхиленнями при соматичних захворюваннях; • обґрунтовувати тактику терапії з урахуванням індивідуальних особливостей хворого та загальних закономірностей перебігу хвороби; • розробляти для хворих індивідуальні програми психотерапії та реабілітації; • оцінювати особливості когнітивної та емоційної сфери; • визначати актуальний психічний стан пацієнта, в тому числі наявність стресу, фрустрації, невротичних розладів; • визначати наявність і характер актуальної психологічної проблеми пацієнта;
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • діагностувати психічні і поведінкові розлади у вагітних, породіль та гінекологічних хворих; • проводити психологічне дослідження хворих дітей; • оцінювати психічний та фізичний розвиток дитини; • визначати принципи та методи психологічного впливу; • обирати тактику і конкретні методики надання психологічної допомоги; • надавати екстрену психологічну допомогу при стресах, життєвих кризах, суїцидальних намірах: розпізнавати випадки, що потребують невідкладної психологічної допомоги і обрати тактику надання допомоги і надати невідкладну психологічну та психіатричну допомогу.
--	---

Практичні навички/компетентності

№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур
1	Проведення діагностичного огляду пацієнта з психічним розладом	С	30
2	Складання плану медико-психологічного обстеження пацієнта	С	30
3	Складання консультативного висновку лікаря-психолога	С	30
4	Проведення медико-психологічного дослідження і виявлення психологічних і соціальних чинників, що провокують психічний розлад	С	30
5	Оцінка результатів психодіагностичного обстеження	С	60
6	Встановлення диференційного діагнозу	С	30
7	Встановлення клініко-психологічного та синдромального психопатологічного діагнозу	С	20
8	Визначення необхідності спеціальних методів дослідження (лабораторних, функціональних), організація їх виконання та інтерпретація	С	20

9	Визначення показань та характеру медико-психологічної допомоги (консультування, психологічна корекція, психотерапія)	C/D	20
10	Надання медико-психологічної допомоги пацієнтам з психічними розладами	C/D	20
11	Надання медико-психологічної допомоги пацієнтам з соматичними хворобами	C/D	20
12	Надання медико-психологічної допомоги пацієнтам з ендокринологічними хворобами	C/D	5
13	Надання медико-психологічної допомоги пацієнтам з онкологічними хворобами	C/D	10
14	Надання медико-психологічної допомоги пацієнтам хірургічного стаціонару	C/D	10
15	Надання медико-психологічної допомоги пацієнткам акушерсько-гінекологічного стаціонару	C/D	10
16	Діагностування психічних і поведінкових розладів у вагітних, породіль та пацієнтів гінекологічних медичних установ	C	5
17	Визначення актуального психічного стану пацієнта, в тому числі наявність стресу, фрустрації, невротичних розладів	C	90
18	Проведення психологічного дослідження хворих дітей	C/D	12
19	Оцінювання психічного та фізичного розвитку дитини	C	5
20	Визначення методу доцільного психологічного впливу на дитину	C	5
21	Проведення цілеспрямованої психологічної бесіди з пацієнтом	C	60
22	Складання програми психологічного (пато психологічного) дослідження пацієнта	C	30
23	Проведення психологічного (пато психологічного) обстеження хворого	C	30
24	Проведення нейропсихологічного дослідження гнозису, праксису, мовленнєвих функцій	C	10
25	Інтерпретування результатів пато психологічного обстеження і складання його висновку	C	15

Курс 1 (блок) 3	Медико-психологічна експертиза, психологічне консультування, психокорекція, психотерапія, психологічна реабілітація, психогігієна, психопрофілактика	
Навчальна мета	Розуміти основні принципи надання експертної, психотерапевтичної та психореабілітаційної допомоги	
Знання	Уміння	
<ul style="list-style-type: none"> • основні питання медико-психологічної експертизи, ознаки неосудності та недієздатності; • основи психотерапії та реабілітації, теоретичні концепції психотерапії, методики психотерапії, особливості психотерапії та реабілітації при різних захворюваннях, психологічні критерії та методи оцінки ефективності психотерапії та реабілітації; • принципи профілактики порушень здоров'я. 	<ul style="list-style-type: none"> • провести медико-психологічне супроводження вмираючого; • формувати групи психокорекції, психотерапії, тренінгові групи та групи самопомоги; • провести медико-психологічну експертизу (медико-трудова, військову, педагогічну, судово-психологічну); • оформлювати медичну та медико-психологічну документацію (карта амбулаторного хворого, історія хвороби, санаторно-курортна карта, лікарняний лист, документація для МСЕК, записи в журналі спостережень, індивідуально-психологічних консультацій, експериментальних та психодіагностичних досліджень та психологічної роботи); • створити здоровий психологічний клімат в лікувальному закладі та серед медичного персоналу; • складати програми психологічного (патопсихологічного) дослідження пацієнта; • володіти навиком підбору адекватних методик психологічного дослідження; • проводити психологічне (патопсихологічне) обстеження хворого; • володіти основними прийомами нейропсихологічного дослідження гнозису, праксису, мовних функцій; • проводити психологічне обстеження психічних процесів та станів хворого; • проводити психологічне обстеження особистості та міжособистісних відносин; 	

	<ul style="list-style-type: none"> • інтерпретувати результати психологічного обстеження і скласти висновок; • виявляти психопатологічні симптоми і синдроми психічних розладів; • виявляти внутрішню картину захворювання; • проводити діагностику конфлікту і конфліктних переживань; • проводити психокорекцію виявлених розладів • застосовувати методи гіпнотизації; • володінням методами самонавіювання та аутогенного тренування; • застосовувати методи когнітивно-орієнтованої ПТ; • володіти методами сімейної психотерапії; • застосовувати методи поведінкової психотерапії; • володіти методами групової психотерапії; • застосовувати прийоми нейролінгвістичного програмування; • оформляти медичну документацію; • впроваджувати психопрофілактичні заходи в практику; • розробляти систему психогігієнічних заходів в конкретних умовах (в сім'ї, в медико-профілактичних закладах тощо).
--	--

Практичні навички/компетентності

№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур
1	Обґрунтування тактики терапії з урахуванням індивідуальних особливостей хворого та загальних закономірностей перебігу хвороби	С/D	20

2	Розробка для хворих індивідуальних програм психотерапії та психологічної реабілітації	C/D	20
3	Надання екстреної психологічної допомоги при стресах, життєвих кризах, суїцидальних намірах: розпізнавати випадки, що потребують невідкладної психологічної допомоги і обрання тактики надання допомоги і надання невідкладної психологічної та психотерапевтичної допомоги	C	10
4	Проведення медико-психологічного супроводу вмираючого	C	3
5	Проведення медико-психологічної експертизи (медико-трудова, військова, педагогічна, судово-психологічна)	B	2
6	Формування груп психокорекції, психотерапії, тренінгові групи та групи самопомоги;	B	5
7	Оформлення медичної та медико-психологічної документації (карта амбулаторного хворого, історія хвороби, санаторно-курортна карта, лікарняний лист, документація для МСЕК, записи в журналі спостережень, в журналах індивідуально-психологічних консультацій, експериментальних та психодіагностичних досліджень та психологічної роботи)	C/D	60
8	Проведення психокорекції конфлікту і конфліктних переживань	C	10
9	Застосовування методів сугестивної психотерапії	A	5
10	Застосування методів самонавіювання та аутогенного тренування	A/B	5
11	Застосування методів психотерапії при постстресових розладах в т.ч. ПТСР: когнітивно-поведінкової психотерапії (КПТ), ТФ КПТ та ДПРО	B/C	15

12	Застосування методів сімейної психотерапії	В/С	15
13	Застосування методів групової психотерапії	В/С	15
14	Застосуванням прийомів транзактного аналізу	В/С	15
15	Застосуванням прийомів гештальттерапії	В/С	15
16	Впровадження психопрофілактичних заходів в практику - створення здорового психологічного клімату в лікувальному закладі	С	10
17	Розробка системи психогігієнічних заходів в конкретних умовах (в сім'ї, в медико-профілактичних закладах тощо)	С	15
18	Проведення просвітницької роботи (бесіди, лекції) серед населення, хворих і в медичних закладах	С	30
19	Стабілізація психічного стану пацієнтів.	В	5

V. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Тривалість – 3 місяці (468 год.)

Код курсу	Назва курсу	Лекції	Семінари	Практична лікарська діяльність	Разом
01.	Організація медико-психологічної допомоги населенню	2	2	4	8
02.	Психологічні аспекти взаємодії лікаря з пацієнтом	2	2	4	8
03.	Методи дослідження в клінічній психології		2	20	22
04.	Теоретичні та практичні методи медичної психології				
04.1.	Медико-психологічні проблеми особистості	2	2	4	8
04.2.	Загальна психопатологія	8	12	20	40
05.	Нейропсихологія	2	14	26	42

06.	Медико-психологічні аспекти психічних розладів	6	16	32	54
07.	Психіатрія катастроф і кризові стани	2	28	36	66
08.	Психічні розлади та психологічні особливості у загальномедичній практиці	6	18	36	60
09.	Психологічні проблеми психосоматичних розладів	2	2	4	8
10.	Медико-психологічні аспекти сексології	2	2	6	10
11.	Медико-психологічні аспекти вмирання і смерті		6	8	14
12.	Медико-психологічна експертиза	2	2	4	8
13.	Консультавання у клінічній практиці, психокорекції, психотерапія	2	18	44	64
14.	Психологічні аспекти реабілітації. Психогігієна. Психопрофілактика	2	2	10	14
	Всього	40	128	258	426
ДОДАТКОВІ ПРОГРАМИ					
15.	Військово-медична підготовка	4	2		6
16.	Організація невідкладної медичної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях	2	2		4
17.	Неврологія	2	2	2	6
18.	Практичний курс невідкладної допомоги			8	8
	Всього	8	6	10	24
АТЕСТАЦІЯ					
19.	Проміжна атестація				6
20.	Крок 3				6
21.	Заключна атестація				6
	Всього				18
	РАЗОМ				468

VI. ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ, НА ЯКИХ БАЗУЄТЬСЯ ПРИМІРНА ПРОГРАМА, РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

НОРМАТИВНА БАЗА

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
2. Закон України «Про освіту».
3. Закон України «Про вищу освіту» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Стратегія розвитку медичної освіти в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 р. № 95-р.
5. План заходів з реалізації Стратегії розвитку медичної освіти в Україні на 2019-2021 роки, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 674-р.
6. План пріоритетних дій Уряду на 2020 рік, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 1133-р.
7. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я». Наказ МОЗ України від 29 березня 2002 року № 117.
8. Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 лютого 2019 року N 446, затвердженого МОЗ України № 1753 від 18.08. 2021 р.
9. Положення про інтернатуру, затверджене наказом Міністерства охорони здоров'я України 22 червня 2021 № 1254 (із змінами).
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку медичних та фармацевтичних працівників».
11. Постанова Кабінету міністрів України №762 від 07 липня 2021 «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».
12. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти 2015 – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п5>.
13. Наказ Міністерства освіти і науки України № 584 від 30.04.2020 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти».
14. Наказ Міністерства охорони здоров'я України №1254 від 22.06.2021 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за №1081/36/36703) Про затвердження Положення про інтернатуру та вторинну лікарську (провізорську) спеціалізацію.
15. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) – https://ihed.org.ua/wp/content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf
16. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254.

17. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 р. №600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2019 р. №1254).
18. Директива 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 7 вересня 2005 р. «Про визнання професійної кваліфікації» зі змінами, внесеними Директивою 2013/55/ЄС.
19. Положення Хартії навчання медичних фахівців у Європейській спільноті, прийнятої у 1994 р. Європейською спільнотою медичних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

1. Основи законодавства про охорону здоров'я <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Fifth ed.)*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. pp. 5– 25. ISBN 978-0-89042-555-8.
3. American Psychological Association. (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct (2002, Amended June 1, 2010 and January 1, 2017)*;
4. Beidel, D. C., & Frueh, B. C. (Eds.). (2018). *Adult psychopathology and diagnosis*. John Wiley & Sons.
5. Clark LA, Cuthbert B, Lewis-Fernandez R, et al. Three Approaches to Understanding and Classifying Mental Disorder: ICD-11, DSM-5, and the National Institute of Mental Health's Research Domain Criteria (RDoC). *Psychol Sci Public Interest*. 2017;18(2): 72-145. doi: 10.1177/1529100617727266
6. Cohen A. Addressing comorbidity between mental disorders and major noncommunicable diseases. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2017. Accessed October 28, 2021. <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/addressing-comorbidity-between-mental-disorders-and-major-noncommunicable-diseases-2017>
7. Comer, R. J., & Comer, J. S. (2018). *Abnormal psychology*.
8. Data and resources: prevalence of mental health. In: *Health topics*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2018. Accessed April 24, 2021. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mentalhealth/data-and-statistics>
9. Doherty AM, Kelly J, McDonald C, O'Dwyer AM, Keane J, Cooney J. A review of the interplay between tuberculosis and mental health. *Gen Hosp Psychiatry*. 2013;35(4):398-406. doi:10.1016/j.genhosppsych.2013.03.018
10. First MB, Reed GM, Hyman SE, Saxena S. The development of the ICD-11 Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines for Mental and Behavioural Disorders. *World Psychiatry*. 2015;14(1):82-90. doi:10.1002/wps.20189
11. Global Burden of Disease Study. *Global health data exchange*. Washington (DC): Institute for Health Metrics and Evaluation; 2016. Accessed April 24, 2021. <http://ghdx.healthdata.org/gbd-results-tool>

12. Global Health Observatory data repository. Geneva: World Health Organization; 2017. Accessed October 28, 2021. <http://apps.who.int/gho/data/node.home>
13. Hooley, J.M., Butcher, J.N., Nock, M.K. & Mineka, S. *Abnormal Psychology*, 16th edition (2017), Pearson
14. International Advisory Group for the Revision of ICD-10 Mental and Behavioural Disorders. A conceptual framework for the revision of the ICD-10 classification of mental and behavioural disorders. *World Psychiatry*. 2011;10(2):86-92. doi:10.1002/j.2051-5545.2011.tb00022.x
15. Kaplan & Sadock's *Synopsis Of Psychiatry*. Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry; 11th ed. Wolters Kluwer. 2015
16. Kleinman A. *Rethinking psychiatry: from cultural category to personal experience*. Free Press; 1991.
17. Littlewood R. Psychiatry's Culture. *International Journal of Social Psychiatry*. 2016;42(4):245-268. doi:10.1177/002076409604200402
18. Parnas J, Sass LA, Zahavi D. Recent developments in philosophy of psychopathology. *Curr Opin Psychiatry*. 2008;21(6):578-584. doi:10.1097/ycp.0b013e32830e4610
19. Potter NN. Recent developments in philosophy of mind and psychopathology. *Curr Opin Psychiatry*. 2010;23(6):542-545. doi:10.1097/YCO.0b013e32833d41ed15.
20. *Psychological Diagnostics in Health Care* Frans Luteijn | Boom uitgevers Amsterdam, 2019 – 360;
21. Reed GM, Drescher J, Krueger RB, et al. Disorders related to sexuality and gender identity in the ICD-11: revising the ICD-10 classification based on current scientific evidence, best clinical practices, and human rights considerations. *World Psychiatry*. 2016;15(3):205-221. doi:10.1002/wps.20354
22. Reed GM, First MB, Kogan CS, et al. Innovations and changes in the ICD-11 classification of mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *World Psychiatry*. 2019;18(1):3-19. doi:10.1002/wps.20611
23. Reed GM, Mendonca Correia J, Esparza P, et al. The WPA-WHO Global Survey of Psychiatrists' Attitudes Towards Mental Disorders Classification. *World Psychiatry*. 2011;10(2):118-131. doi:10.1002/j.2051-5545.2011.tb00034.x
24. Sadler J. Values in psychiatric diagnosis and classification. In: Fulford KW, Davies M, Gipps R, et al. *The Oxford handbook of philosophy and psychiatry*. Oxford University Press; 2013
25. Schatzberg AF, DeBattista C. *Manual of Clinical Psychopharmacology*. 8th ed. Washington DC: American Psychiatric Publishing Inc; 2015
26. *Skills in psychodiagnostics (2nd edition)*. Prof. dr. Henk T. van der Molen, Henk Schmidt, Eveline Osseweijer, Janneke Oostrom, Benjamin de Boer, Manon de Jong | Boom uitgevers Amsterdam, 2019 – 96
27. Stahl SM. *Essential Psychopharmacology. Neuroscientific basis and Practical Applications*. 3rd edn. Cambridge, UK: Cambridge University Press; 2008
28. Stahl SM. *Essential Psychopharmacology: The Prescriber's Guide*. Cambridge, UK: Cambridge University Press; 2009
29. Uthman OA, Magidson JF, Safren SA, Nacheva JB. Depression and adherence to

- antiretroviral therapy in low-, middle- and high-income countries: a systematic review and meta-analysis. *Curr HIV/AIDS Rep.* 2014;11(3):291-307. doi:10.1007/s11904-014-0220-1
30. World Health Organization. *Global Tuberculosis Report 2019.* WHO; 2019.
 31. Блейхер В.М., Крук И.В. Толковый словарь психиатрических терминов // Воронеж НПО «Модэк», 1995, - 280 с.
 32. Бурлачук Л.Ф., Грабская И.А., Кочарян А.С. Основы психотерапии. – К.: Ника-центр, 2001.
 33. Глива Є. Принципи психотерапії і гіпнотерапії. – Сідней: Лев, 1998.
 34. Голанд Я.Г. Лечение нарушения психосексуальных ориентаций // Частная сексопатология: Рук-во для врачей / Под ред. Г.С. Васильченко. – М., 1983. – Т. 2.
 35. Диагностика и ведение биполярного аффективного расстройства. «Нейро News: психоневрология и нейропсихиатрия». Сборник клинических рекомендаций 2015 г. <http://neuronews.com.ua/page/sbornik-klinicheskikhrekomentacij-2015>
 36. Дитяча психіатрія: підручник /Г.М. Кожина, В.Д. Мішиєв, В.І. Коростій та ін.; за ред.: Г.М. Кожині, В.Д. Мішиєва. – К.: Медицина, 2014. – 375 с.
 37. Жмуров В.А. Психопатология – М: Медицинская книга, Н.Новгород: изд-во НГМА, 2002. – 668 с.
 38. Закалик Г.М., Терлецька Ю.М. Патопсихологія: понятійно-термінологічний словник. – Львів, 2016. – 156 с.
 39. Карманное руководство к МКБ-10: Классификация психических и поведенческих расстройств с глоссарием и исследовательскими диагностическими критериями (Под ред. Дж. Купера / Пер. с англ. Д. Полтавца.– К.: Сфера, 2000.– 464с.
 40. Классификация психических и поведенческих расстройств с глоссарием и исследовательскими диагностическими критериями (ИДК) // Составитель и редактор Дж. Э. Купер. – Издательство «Сфера», Киев, 2000. – 441 с.
 41. Комунікативні навички лікаря Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів та фахівців практичної медицини / За заг. ред. О.С.Чабана – Київ: “Медпринт”, 2022, - 400 с.
 42. Кочарян А. С. Психология переживаний: учеб. пособие / А.С. Кочарян, А.М. Лисеная; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. - Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. - 222 с;
 43. Медична психологія / С.Д. Максименко, І.А. Коваль та ін.- К.: Слово, 2014. – 516 с.
 44. Медична психологія: в 2-х т. Т. 1. Загальна медична психологія/ за ред. Г.Я. Пилягіної. - Вінниця: “Нова Книга”, 2020. - 288 с.
 45. Медична психологія: в 2-х т. Т. 2. Спеціальна медична психологія;/ за ред. Г.Я. Пилягіної. - Вінниця: Нова Книга, 2020. - 496 с.
 46. Международная классификация болезней (10-й пересмотр). Классификация психических и поведенческих расстройств. Клинические описания и указания по диагностике / Под ред. Ю.Л.Нуллера, С.Ю. Циркина. – К: Сфера, 2005. – 306 с.

47. Михайлов Б. В., Сердюк А. И., Федосеев В. А. Психотерапия в общесоматической медицине. – Харьков, 1999.
48. Оржеховська В.М. Методика позбавлення неповнолітніх наркогенних звичок: Методичний посібник. – К.: ІСДО, 1995.
49. Практична психосоматика: депресія, 2- видання, доповнене Навчальний посібник за ред. О.С.Чабана, О.О.Хаустової, Бібліотека практикуючого лікаря, Медкнига, Київ, 2020. - 216 с.
50. Практикум з підвищення стресостійкості та розширення адаптаційних можливостей організму Практикум лікаря, за ред. О.С. Чабана, “Доктор-Медіа-Груп”, К., 2017. - 150 с.
51. Практична психосоматика: діагностичні шкали, 3 видання, виправлене і доповнене Навчальний посібник, за ред. Чабана О.С., Хаустової О.О., К., Видавничий дім “Медкнига”, 2021. - 200 с.
52. Психіатрія (під ред. В.М. Козідубової, В.М. Кузнєцова, В.А. Вербенко, Л.М. Юр'євої, О.О. Фільца, І.О. Бабюка).- Харків: Оберіг, 2013. – 1164 с.
53. Психіатрія (Клініко-діагностичний алгоритм). Посібник для лікарів-інтернів. За ред. Л.М. Юр'євої. – Дніпропетровськ, 2001.
54. Психологія смерті и умирання. Сост. К.С.Сельченко. – Минск, 1998.
55. Психотерапевтическая клиника. Хрестоматия / В. Н. Клинков [и др.]; под ред. О.С. Чабана, В.П. Самохвалова. - Тернопіль : Укрмедкн.; ТГМУ, 2015 - Т. 2 : Частная психотерапия. - 2015. - 448 с;
56. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної, (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад / Сайт МОЗ України, наказ МОЗ України 23.02.2016 № 121
57. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Депресія (легкий, помірний, тяжкий епізоди без соматичного синдрому, або з соматичним синдромом. Рекурентний депресивний розлад, дистимія)» / Сайт МОЗ України, наказ МОЗ України від 23 грудня 2014 року № 1003
58. Чабан О., Дорохіна А. Burnout синдром. Методичні рекомендації з виявлення, запобігання та корекції синдрому професійного вигорання Методичні рекомендації. К.: “Асіно Україна”, 2020. - 51 с.
59. Чабан О.С., Хаустова О.О., Сапон Д.М., Авраменко О.М. Хронічний біль в психосоматичній медицині. - К.: “LAT&K”, 2016, -117 с.
60. Чабан О.С., Хаустова О.О., Омелянович В.Ю. Невідкладна допомога в психіатрії та наркології / Монографія. Бібліотека практикуючого лікаря. - Видавничий дім “Медкнига”, К., 2019. - 168 с.

Допоміжна література:

1. Aiken L R. (1993). Personality: Theories, research, and applications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Beck A. T. (1993). Cognitive therapy: Past, present, and future. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61, 194-198.

3. Beutler L. E., Machado P. P. P. & Neufeldt S. A. (1994). Therapist variables. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.). *Handbook of psychotherapy and behavior change* (4th ed., pp. 229-269). New York: Wiley.
4. Bradley B. T. (1990). Client-centered therapy and experiential: Two different therapies. In G. Lietaer, J. Rombauts & R. Van Balen (Eds.). *Client-centered and experiential therapy in the nineties* (pp. 87-108). Leuven, Belgium: Leuven University Press.
5. *Helping Skills: Facilitating Exploration, Insight, and Action*, Fifth Edition, Dr. Clara E. Hill, 2020;
6. Hollon S. D. & Beck A. T. (1994). Cognitive and cognitive-behavioral therapies. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.). *Handbook of psychotherapy and behavior change* (4th ed., pp. 428-466). New York: Wiley.
7. Kelly G. A. (1991). *The psychology of personal constructs. Vol. 1: A theory of personality. Vol. 2: Clinical diagnosis and psychotherapy*. London: Routledge.
8. Landon, L. B., Slack, K. J., & Barrett, J. D. (2018). Teamwork and collaboration in long-duration space missions: Going to extremes. *American Psychologist*, 73, 563–575;
9. *Maybe You Should Talk to Someone: A Therapist, Her Therapist, and Our Lives Revealed* (Hardcover), Lori Gottlieb, 2019.
10. Sellbom, M. (2019). The MMPI-2-Restructured Form (MMPI-2-RF): Assessment of personality and psychopathology in the twenty-first century. *Annual Review of Clinical Psychology*, 15, 149-177.
11. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства. – М.: Медицина, 1993. – 400 с;
12. Бенджамин С., Гольдберг Д., Крид Ф. Психиатрия в медицинской практике – Киев.: Сфера – 1999 – 179 с.
13. Блейхер В.М. Клиническая патопсихология. – Ташкент, 1976. – 325 с;
14. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. - К., 1986;
15. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностические методы исследования личности. – Киев, 1985. – 17 с;
16. Бурлачук Л.Ф., Грабская И.А., Кочарян А.С. Основы психотерапии. – К.: Ника-центр, 2001.
17. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. - Киев: Наукова думка, 1989.
18. Гельдер М., Гет Д., Мейо Р. Оксфордское руководство по психиатрии – Киев: Сфера – 1997 – т. 1– 164 с.
19. Гельдер М., Гет Д., Мейо Р. Оксфордское руководство по психиатрии – Киев: Сфера – 1997 – т. 2– 175 с.
20. Голдберг Д., Хаксли П. Распространенные психические расстройства. – К.: Сфера, 1999. – С. 154-160.
21. Гурьева В.А. Психогенные расстройства у детей и подростков. М., 1996; 207.
22. *Детская и подростковая психиатрия, психоневрология: Клинические лекции для профессионалов* (Под ред. Ю.С. Шевченко). – М.: Мед. информ. агенство, 2011. – 928 с.
23. Исаев Д.Н. Психиатрия детского возраста: психопатология развития :

- учебник для вузов. – СПб. : СпецЛит, 2013. – 481 с.
- 24.Исаев Д.Н. Психопатология. – СПб.: Спец.Лит., 2004. – 463 с.
 - 25.Калиновский П. Переход: последняя болезнь, смерть и после. – М., 1991.
 - 26.Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
 - 27.Каплан Г.И., Сэдок Б.Дж. Клиническая психиатрия. В 2 т.: - Пер. с англ. – М.: Медицина, 1994. – Т.1. - 366 с.
 - 28.Кемпински А. Психопатология невротоз. – Варшава: Польское мед. изд-во, 1975.
 - 29.Кісарчук З.Г. Теоретико–методологічні проблеми діяльності практикуючого психолога. // Практична психологія: теорія, методи, технології. – К., 1997.
 - 30.Клиническая и судебная психиатрия / Под ред. В.А. Гурьевой. – М.: Генезис, 2004. – 480 с.
 - 31.Клиническая психология / Под ред. М. Перре, У. Бауманна. - СПб.: Питер, 2002;
 - 32.Клінічна суїцидологія (за ред.. Л.М. Юр'євої, Н.О. Марути, І.В. Лінського). - Харків, Видавець Строков Д.В., 2020. – 302 с.
 - 33.Конечный Р., М.Боухал. Психология в медицине. – Прага: Авиценум, 1983.- 320 с;
 - 34.Коняева А.П., Лисенко В.П., Тітова Т.М., Фурман А.В. Етичний кодекс товариства психологів України. – К.–Донецьк, 1993.
 - 35.Критерії діагностики та принципи лікування розладів психіки. Клінічний посібник / Підкоритов В.С., Букреєв В.І., Кузьмінов В.М. та ін. – Харків: Фоліо, 2001. – С.71-80.
 - 36.Крыжановский А.В. Циклотимические депрессии. – К: Сфера – 1995 – 271 с.
 - 37.Линдемманн Э. Клиника острого горя // Психология эмоций. Тексты. – М., 1984.
 - 38.Марута Н.А. Эмоциональные нарушения при невротических расстройствах: Монография. — Харьков: РИФ «Арсис ЛТД», 2000. — 159 с.
 - 39.Медицина невідкладних станів: Швидка і невідкладна медична допомога: Підручник / За ред. І.С. Зозулі. Розділ: Невідкладна допомога в психіатрії. Кузнецов В.М.— К.: ВСВ "Медицина", 2012. — 728 с.
 - 40.Михайлов Б. В., Сердюк А. И., Федосеев В. А. Психотерапия в общесоматической медицине. – Харьков, 1999;
 - 41.Михайлов Б.В., Табачников С.И., Чутунов В.В. Психотерапия. – Харьков: ОКО, 2002;
 - 42.Оржеховська В.М. Методика позбавлення неповнолітніх наркогенних звичок: Методичний посібник. – К.:ІСДО, 1995.
 - 43.Психиатрия и психотерапия : справочник / Герд Лаукс, Ханс-Юрген Мёллер; пер. с нем. ; под. общ. ред.. акад. РАМН П.И. Сидорова – М.: МЕДпресс-информ, 2010. – 512 с. : ил. 46.
 - 44.Соціально-стресові розлади (клініка, діагностика, профілактика) (за ред.. П.В. Волошина, Н.О. Марути). - Харків, Видавець Строков Д.В., 2016. – 335 с.
 - 45.Степаненко В. Етика. К.: Лібра, 1998.

46. Сучасні проблеми суїцидології (за ред. П.В. Волошина, Н.О. Марути) Харків, Видавець Строков Д.В., 2017 – 288с.
47. Ургентна психіатрія (клініка, психодіагностика, терапія невідкладних станів). / Дзюб Г.К., Кузнецов В.М., Нестерчук Н.В. / К., 2010. — 190 с.
48. Харди Г. Врач, сестра, больной. – София, 1983
49. Чабан О.С., Хаустова О.О. Тривога у пацієнтів з хронічними неінфекційними захворюваннями: субклінічні та психосоматичні ознаки, діагностика, терапія / *НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія.* - 2020, - №3 (114) -с. 38-46
50. Чабан О.С., Гуменюк М.М., Вербенко В.А. Нейропсихологія (лекції та додатковий матеріал курсу). – Тернопіль “Укрмедкнига”, 2008. – 92 с.
51. Юнг К.Г. Психологические типы. – М.: Университетская книга, 1997.
52. Юрьева Л.М. История. Культура. Психические расстройства и расстройства поведения. – К.: Сфера, 2002. – 314 с.
53. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції: навч. посібник. – К.: Либідь, 1996.

Інформаційні ресурси:

1. <http://bookmate.com/books/IUIz8f4o>
2. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.573.6804&rep=rep1&type=pdf>
3. http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/40258/1/frolova_psihosom_i_psi_zd_or_uch_pos.pdf
4. <http://emed.org.ua/knigi/106-psihologija-psihiatrija/2024-klinichna-psihologija-urs-baumann-majnrاد-perre>
5. <http://publishing-vak.ru/file/archive-psycology-2012-4/2-fusu-mariann.pdf22222>
6. <http://www.mif-ua.com/archive/article/6454>
7. <https://freepsychotherapybooks.org/product/178-from-the-mind-into-the-body>
8. <https://freepsychotherapybooks.org/product/200-depressive-states-and-somatic-symptoms>
9. <https://freepsychotherapybooks.org/product/215-complex-problems-of-pain-as-seen-in-headache-painful-phantom-and-other-states>
10. <https://freepsychotherapybooks.org/product/218-the-teaching-of-psychosomatic-medicine-consultation-liaison-psychiatry>

**Генеральний директор
Директорату медичних кадрів,
освіти і науки**

Сергій УБОГОВ